

نقش عواطف و هیجان‌ها در اخلاق

نویسنده:

حسین دیبا

منتشر شده در:

فصلنامه علمی پژوهشی اسراء؛ شماره ۱۳

چکیده:

در میان ظرفیت‌های وجودی انسان، عواطف و هیجان‌ها، در تأثیرگذاری بر افکار و اعمال آدمی، از جایگاهی ویژه برخوردارند. بررسی این تأثیرات در حوزه اخلاق که از مهمترین جنبه‌های زندگی فردی و اجتماعی انسان است، بحث‌های بسیار با اهمیتی را پیش خواهد کشید. اگر نوع و میزان تأثیرگذاری ساحت عاطفی در مقایسه با دیگر ساحت‌های رقیب (همچون ساحت عقلانی) تحلیل و بررسی شود، اهمیت این مباحث، بیشتر درک خواهد شد.

این مقاله در دو حوزه به این مسأله می‌پردازد: اول، حوزه‌ای کاملاً نظری که در ذیل مباحث فرا اخلاق قرار می‌گیرد؛ و دوم، در عرصه‌های عینی‌تر حیات اخلاقی انسان یعنی حوزه قضاوت‌ها و رفتارهای اخلاقی.

این بررسی‌ها به تطبیق و مقایسه حوزه‌های فرا اخلاق و روان‌شناسی اخلاق با منابع اسلامی خواهد پرداخت. در بخش منابع اسلامی، تأکید بر آثار استاد آیت الله جوادی آملی است. بر این اساس، مباحث در سه بخش تنظیم شده است: نخست، نقش عواطف در نظریات فرا اخلاقی بررسی می‌شود و از دو رویکرد عمده فرا اخلاقی بحث می‌شود؛ یعنی دیدگاه تعریف‌گروانه طبیعی و دیدگاه غیرشناختاری یا توصیف‌ناگروانه، با بیان کاستی‌های این نظریه‌ها، ارتباط ارزش‌های اخلاقی با واقعیات عینی تبیین

می‌شود. در بخش دوم، نقش عواطف در قضاوت‌های اخلاقی بررسی می‌گردد. آنگاه برخی از دیدگاه‌ها که عواطف و هیجانات را تنها عامل تأثیرگذار بر قضاوت‌های اخلاقی می‌دانند تبیین و نقد می‌شود. تأثیرگذاری ساحت عقلانی بر قضاوت‌های اخلاقی در این بخش طرح شده است. در نهایت؛ با پذیرش تأثیر عواطف بر قضاوت‌های اخلاقی، علیت انحصاری آن رد خواهد شد. بخش سوم، به تأثیر عواطف بر رفتارهای اخلاقی می‌پردازد. در این بخش، دیدگاه‌های عاطفه‌گرایان و شناخت‌گرایان درباره زمینه‌های تأثیرگذاری عواطف و احساسات بر رفتار اخلاقی سنجیده می‌شود. با پذیرش تأثیر جدی هیجان‌ها بر رفتار اخلاقی، نقش مؤثر شناخت و تأملات فکری در رفتار اخلاقی نیز به اثبات خواهد رسید.

کلید واژه‌ها:

اخلاق، فرا اخلاق، عواطف، هیجانات، عقلانیت، استدلال، روان‌شناسی اخلاق، قضاوت‌های اخلاقی، رفتار اخلاقی